

VALAHOL AMERIKÁBAN – A LYNCH-LAW SZÓ EREDETE

RIGÓ BALÁZS

A HUN-REN-ELTE
Jogtörténeti Kutatócsoport
blogja

A SZERZŐ:

DR. RIGÓ BALÁZS

EGYETEMI ADJUNKTUS

ELTE ÁJK RÓMAI JOGI ÉS
ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGTÖRTÉNETI
TANSZÉK

RIGO.BALAZS@AJK.ELTE.HU

2024. február 26.

„Gyerekek, könyörgöm, akasztjuk fel!” - hangzik el a hírhedt mondat Radványi (szül. Grosschmid) Géza: Valahol Európában című (1948) korszakos filmjében. A köznyelvben a nép tagjai által vett elégtételt, amelyet a düh, a bosszú és a heves érzelmek vezérelnek, lincselésnek hívjuk. Jogilag azonban, hogy hol húzódik az ön- és a sommásbíráskodás, a lincselés, a törvényen kívüli állapot, avagy a jogos védelem határa, önmagában nehéz kérdés, és a tudományban is mindmáig heves vitákat generál. A jogi jelentés-tartalmon túl, azonban már magának a lincs (Lynch) és lincselés (Lynch-law) szónak is szövevényes a története.

Az első nyomok Írországba vezetnek. A néphagyomány

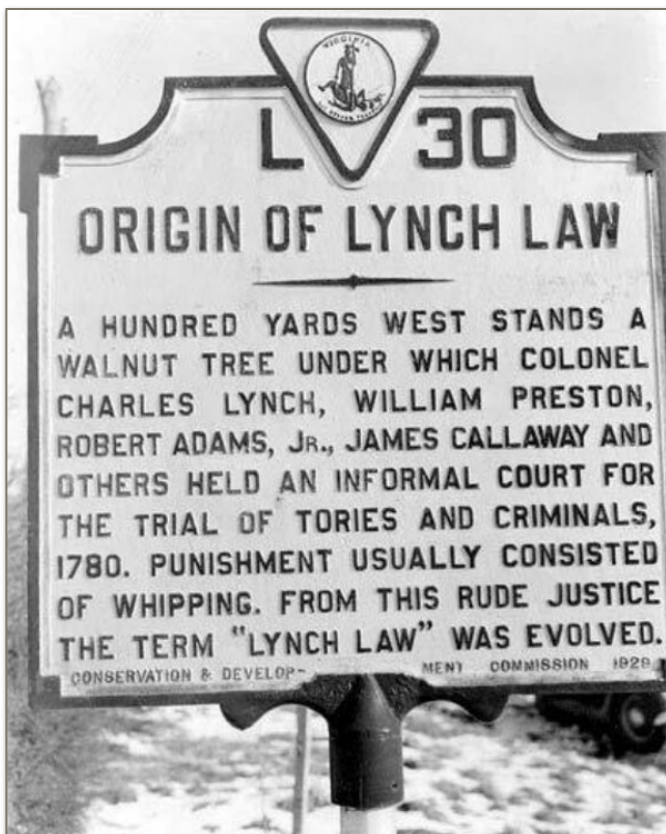
szerint James Lynch Fitz Stephen, aki több ízben Galway polgármestere volt, 1493-ban fiát egy spanyol személy meggyilkolása miatt halálra ítélte. A népen azonban eluralkodtak az érzelmek és meg akarták menteni a fiú életét. James Lynch azonban hajthatatlan maradt és elérte a fiú kivégzését. Egyes verziók szerint maga akasztotta fel, míg mások alapján „csak” végig nézte. A történet számos elemét bizonyították, így a polgármester személyét és 1493. évi tisztségviselését vagy a fiú létét, de a fiú neve, egyke volta, magának a gyilkosságnak és a tárgyalásnak a megtörténése a korabeli forrásokban nem, vagy többféle, egymást kizáró változatban maradt fent. Bár a történet nyomtatásban 1809 előtt nem jelent meg, 1624-ből ismerünk egy sírkövet, 1674-ből pedig kettő, különböző egyházi személytől származó levelet, amelyek egy-egy mondatban összefoglalják.¹

A következő személy története, akihez a szó eredetét próbálta kötni az irodalom, még kevésbé hozható kapcsolatba a szóval. Stephen Lynch 1688. áprilisában érkezett Jamaicába II. Jakab megbízásából, hogy visszaszorítsa és letörje a kalózkodást. Bár Stephen Lynch a következő év márciusáig a Nyugat-Indiai szigetvilágban tartózkodott, pusztán annyit ért el, hogy mind a helyiekkel, mind a spanyolokkal és a franciákkal helyrehozhatatlanul megutáltatta magát. A feltehetőleg összeférhetetlen és öntörvényű viselkedésén túlmenően, törvénytelen ítélkezést és önbíráskodást nem folytatott,

az USA területére pedig sosem tette be a lábát.²

Velük ellentétben a névadó személyét sokkal inkább Charles Lynchben (1736-1796) kell keresnünk, aki köz-tiszteletben álló farmer volt Bedford megyében, Virginiában, és számos tisztséget betöltött. Így 1769 és 1776 között választott képviselő volt a gyarmati Virginia törvényhozásában, majd 1777-ben Bedford megye küldötte, emellett békebíró és a milícia ezredese, a függetlenségi háborúhoz szükséges ölbányászatban és salétromgyártásban is munkát vállalt, miközben csatában is részt vett.³

A névadás alapjául szolgáló történésre, a később lincselésnek hívott tevékenységre a hagyomány és bizonyos források szerint 1780-ban került sor. Charles ugyanis a függetlenségi háború alatt több brit birodalom párti (tory) személyre pénzbírságot rótt ki, illetve vetett fogságba, amikor tudomást szerzett a birodalom melletti szervezkedésükről. A háborús és többé-kevésbé törvényen kívüli helyzetben nem ő volt az egyetlen, aki a saját kezébe vette az igazságszolgáltatást, legyen az akár a köz- és magánbiztonságot megóvó jogos védelemből vagy a függetlenségi háborúban hazafias (patriot) szándékából. A kettő kifejezetten össze is függhetett, hiszen a lótolvajlás lehetett pusztán lopás, vagy az ellenség hadi erejének gyengítése. A farmereknek viszont nemcsak a személye, hanem az anyagi javai is vesztélyben voltak, ezért saját magukból bíróságokat állítottak fel, és főként a fához

kötött elítélt korbácsolásával szereztek érvényt az igazságnak, és ezt az eljárást beleértve a végrehajtás módját hívták eredetileg lincselésnek, azaz a Lynch-law alkalmazásának.⁴ A leleplezett brit párti összeesküvésen túl, Charles és társai a jószágokat is védték, amikor társasítélkezéssel vettek elégtételt, míg nem rajtuk is igazságot szolgáltatattak.⁵

Jóllehet nem Charles volt az egyetlen, aki törvényi felhatalmazás nélkül bíraskodott és az elítélteket fához kötve megkorbácsoltatta, mégis az ő nevéhez kötött tevékenység leírására szolgáló, a családnév-re utaló Lynch-law kifejezés rövidüléséből jött létre a lincs szó. Már 1777-ből, 1779-ből, majd 1782-ből és 1784-ből is maradtak fenn írásos emlékek, amelyekben bizonyos személyeket ítélnék el jogi túlkapások miatt. Tehát az 1780. év eseménye nem egyedi jelenség. Tulajdonképpen a háborús helyzet szülte törvényen kívüli állapotok lecsapódása sűrűsödött Charles családnévének fogalomává vált alakjába.⁶

Jóllehet a történelem során a lincselésnek számos esetben feketék is áldozatául estek, meg kell jegyezni, hogy mind Charles, mind testvére, John szabadított fel rabszolgákat,⁷ míg előbbi, képviselőként a rabszolga behozatalt tiltó rendelkezést is aláírta 1769-ben.⁸ Megjegyzendő, hogy Lynchburg, mai napig létező városát John birtokán alapították Campbell megyében 1786-ban, a James folyó egyik kompátkelője közelében.⁹

A konkrét családnév és a jelenség összekapcsolása nem azonnal történt. A Lynch-law kifejezésre 1817-ig, illetve Charles személyével való összekapcsolásáig 1842-ig várni kellett. A történetvariánsok a népmesék változatosságát idézik a harmincas évektől kezdve egészen a század utolsó harmadáig tömegével előforduló, háborús korszakra való visszaemlékezésekben. A tett helyszíne, a tettes neve, de akár a tett maga is eltér a történetekben, vagy pusztán annyira homályos a sztori, hogy tudományos vizsgálat alá hiábavaló lenne venni.

Ismert bizonyos John Lynch alakja, aki szökevény rabszolgákat és bűnözőket állított rögtönítélő bíróság elé Észak-Karolinában, de John Lynch működött Dél-Karolinában is, aki egy tetten ért indiánt ítélt el könyörtelen és rögtönítélő módon, mert lovat lopott. Az előbbi John változatát tartalmazza mind a Pallas, mind a Révai Lexikon, de már a XVII. századra datálva. Utóbbi működését szintén a XVII. századra teszik.¹⁰

Érdekesebb történet William Lynch meséje. Eszerint 1780 szeptemberében William Lynch ezredes és társai összefogtak, hogy a helyi közbiztonságot fenntartsák Pittsylvaniában. A maguk kezébe vették az igazságszolgáltatást, hogy saját erővel védjék meg személyüket és javaikat. A történet szerkesztői közleményként, de név nélkül jelent meg 1836-ban. A szöveget idézőjelenben és többes szám első személyben szedték, azt sugallva, hogy az elbeszélő nem más, mint maga William Lynch.¹¹ Szépséghiba,

hogy a folyóirat szerkesztője Edgar Allen Poe, a kor pedig az álhírek (hoax) aranykora volt. Sajnos az eredettörténet¹² mind a külföldi online etimológiai, mind a hazai nyomtatott etimológiai szótárak átvették.¹³

A Lynch-law tehát a mai népharag általi felkoncolással ellentétben eredetileg törvényi felhatalmazás nélküli, személy- és vagyonbiztonság érdekében végzett, helyi személyekből álló társas ítélezést jelentett, amelynek végrehajtási formája a korbácsolás volt. Bár a Lynch-law alkalmazása a gyarmati korszakban és a függetlenségi háborúban vált gyakorlattá, névtelenségbe Charles Lynch miatt nem burkolózhatott, el pedig sajnos azóta sem tűnt a történelemből.

Hivatkozások:

¹ Matthews, Albert: The Term Lynch Law. Modern Philology, Vol. 2, No. 2 (Oct., 1904), 183-185. p.

² Matthews 1904 186. p.

³ Fralin, Gordon Godfrey: Charles Lynch, originator of the term Lynch law. [Master's Theses] 1955, 102. p. University of Richmond, UR Scholarship Repository.

⁴ Buckser, Andrew S.: Lynching as Ritual in the American South, Berkeley Journal of Sociology, 1992, Vol. 37, The Politics of Identity and Difference (1992), pp. 11-28, 12. p. <https://www.jstor.org/stable/41035454>

⁵ [s.a.]: Lynch Law. The William and Mary College Quarterly Historical Magazine, Vol. 13, No. 3 (Jan., 1905), pp. 203-205. Jóllehet olvasói levélként jelent meg, az abban hivatkozott forrásokat máshol is idézik, többek között a fenti Albert Matthews is. <https://doi.org/10.2307/1916093>

⁶ Fralin 1955 52-64. p.

⁷ Lévai Csaba: „Reszketek hazámért, ha arra gondolok, hogy lsten igazságos”. Thomas Jefferson és a

rabszolgaság problémája. Aetas – Történettudományi Folyóirat, 2001, 16. évf., 1. sz., 5-26. p. uő: Förtelmes kereskedelem: A rabszolga-kereskedelem és a rabszolgatartó rendszerek kialakulása a kora újkori Észak-Amerikában. Budapest, Uránia Ismeretterjesztő Alapítvány, 2020, pp. 514.

⁸ Langeland, Stephen “Andy”: Manumission in Virginia: The Anti-Slavery Legacy of John Lynch. Culture and Crisis Conference March 6, 2021, pp. 16-18. <https://digitalcommons.liberty.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1072&context=hsgconferenc>e

⁹ Matthews 1904 195. p.

¹⁰ Lynch, Elizabeth C. (szerk.): Lynch Record. Containing Biographical Sketches of Men of the Name, Lynch. 16th to 20th Century, William J. Hirten Co., New York, 1925, 88. p. Megjegyezzük, hogy a dél-karolinai John Lynch alakját a fenti Lynch Recordban hivatkozott francia lexikon sem tartalmazza, ahogy más, itt hivatkozott műben sem igazolták a létét.

¹¹ Southern literary messenger; devoted to every department of literature and the fine arts. Richmond 1836, Vol. 2, Issue 6, 389. p. [E. A. Poe] <https://quod.lib.umich.edu/cgi/t/text/text-idx?c=moajrnl&idno=ac62679.0002.006>

¹² Kiváló tömör összefoglalását lásd: Waldrep, Christopher: The Many Faces of Judge Lynch. Extralegal Violence and Punishment in America. Palgrave Macmillan, 2002, 13-21. p.

¹³ <https://www.etymonline.com/search?q=lynch> és [lincsel] Magyar nyelv történeti etimológiai szótára 2. kötet H-Ő Akadémiai Kiadó, 1970, 772. p. és Zaicz Gábor (szerk.): Etimológiai szótár. Magyar szavak és toldalékok eredete. Budapest, 2006, Tinta Könyvkiadó, 441. p.

Képek elérhetősége:

1. oldal: Origin of Lynch-law. <https://www.loc.gov/item/97501828/> 2024. február 21.

A cikkekben feltüntetett állítások a szerző saját véleményét képezik.

A blogon megjelent művek utánközlése csak a szerző és a szerkesztőbizottság engedélyével lehetséges. Ennek megszegése jogi felelősségrevonást eredményez.

Erre, a blogon megjelent írásra a következőképp lehet hivatkozni:

Rigó Balázs: Valahol Amerikában – A Lynch-law szó eredete. In: **JOG.történet**. A HUN-REN-ELTE Jogtörténeti Kutatócsoport blogja. 2024. február 26. mtajogtortenet.elte.hu/blog/rigo-balazs-lynch